

Impresos a la Universitat de Cervera sense llicència de l'Audiència

SALVADOR CHAPA

I

Els fons documentals de la secció d'Audiència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó són, en la part corresponent a l'Audiència Política, una base fonamental per al coneixement de la vida catalana del segle XVIII, atès que, per les seves atribucions en govern i justícia, aquest organisme constitueix l'eix bàsic de l'estructura administrativa de Catalunya.

Estudiant l'activitat impressora dintre la situació cultural prèvia a la renovació il·lustrada, m'ha semblat interessant, entre l'abundantíssima documentació relativa a la Universitat de Cervera,¹ una carta acordada del Consell del 2 d'octubre del 1751 amb una resolució sobre l'abast del privilegi perpetu privatiu d'impremta, concedit el 1718 i confirmat el 1746, que comentaré en aquestes notes. Pretenc també fer un seguiment superficial de

1. Els treballs clàssics de M. Rubio y Borrás, F. Vila Bartrolí i I. Casanoves cal que siguin completats amb les aportacions de M. Figueras, F. Tort i M. Batllori, pel que fa a la Universitat de Cervera en concret, i de J. L. Abellán, M. Peset Reig i L. Gil Fernández, pel que fa a l'ensenyament universitari del segle XVIII en general.

l'afer a través dels índexs dels registres de les diferents sèries d'aquesta secció de l'Arxiu.

El rigorós control administratiu de la impremta per l'Audiència, especificat al reial decret del 12 de desembre del 1749, i reforçat amb una resolució del 1752,² era eludit per alguns autors, que recorrien a la impremta de la Universitat de Cervera, la qual gaudia de fur acadèmic.

Davant els casos de la sàtira contra el corregidor de Cervera, Joan Miquel de Portell, i de les calúmnies contra el bisbe de Vic, Manuel Muñoz, el Consell concreta que els impresos acadèmics corresponen a la jurisdicció universitària, exercida pel canceller i el secretari, mentre que tots els altres han de tenir la llicència de l'Audiència i observar les resolucions de S. M. i, especialment, el reial decret del 1749.

II

Per començar pot ser interessant una breu presentació dels personatges implicats. Entre 1749 i 1754 la impremta universitària, que tenia problemes importants a les instal·lacions, fou confiada pel claustre a l'impressor de Tarragona Josep Barber.³ Des del 1738, Francesc Ganyet tenia el càrrec de secretari de la Universitat. En el claustre del 21 de desembre del 1743 prengué possessió com a canceller Manuel d'Alòs i de Rius, que finà el 27 de maig del 1752 a Cervera.

Al secretari, entre altres coses, corresponia de portar els llibres de registre de graus, doctorats, proves de cursos i oposicions, i de firmar els títols i privilegis de graduats,⁴ mentre que el canceller tenia com a competències principals l'observació dels estatuts, la convocatòria i presidència del claustre, la cura de la vida i els costums dels estudiants i altres persones de la Universitat, la publicació d'edictes per a càtedres i la concessió de llicències per a llegir llibres prohibits i per a imprimir sermons —com a ordinari eclesiàstic que era—, conclusions, estats d'oposicions i al-

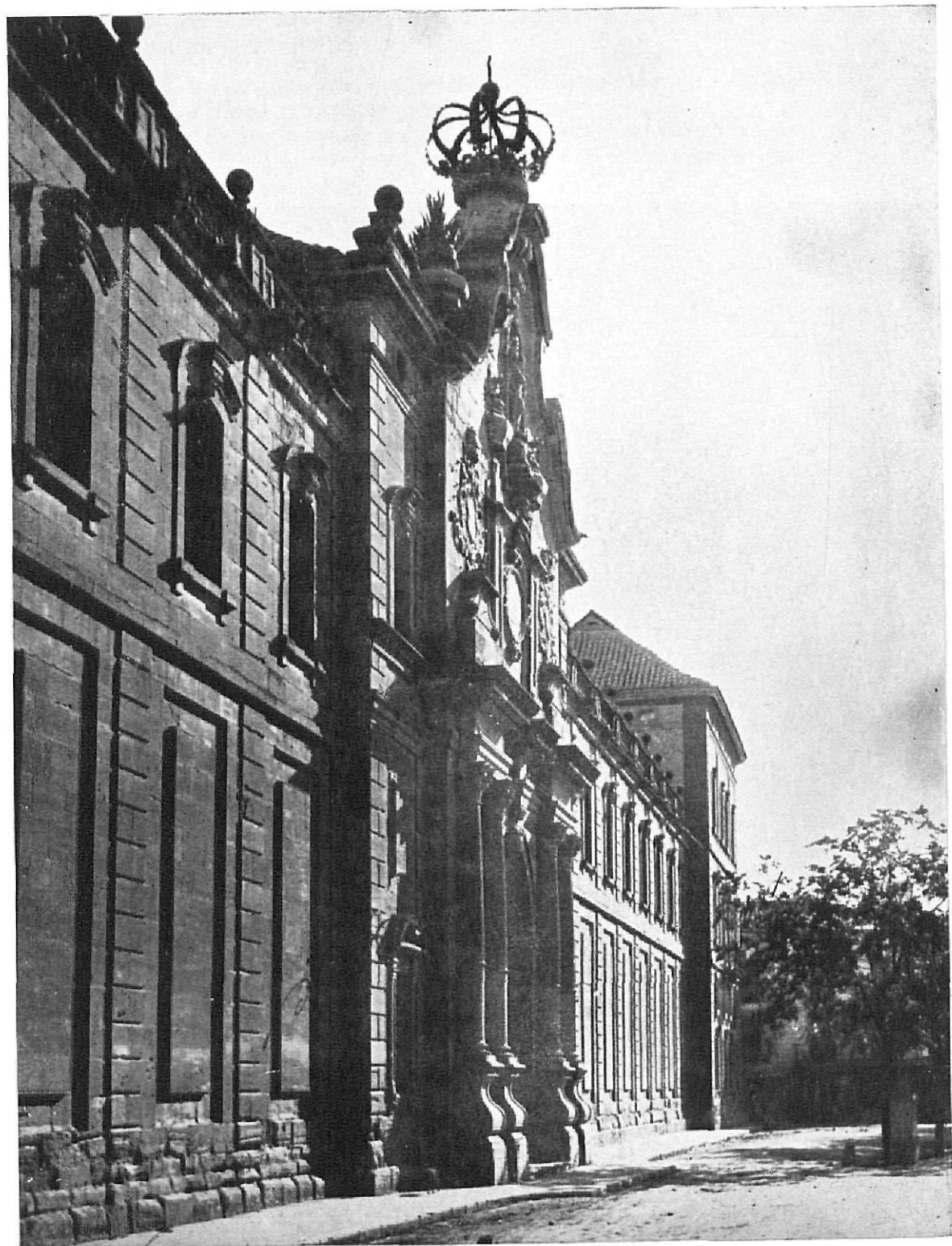
2. SIMÓN DÍAZ, José: *El libro antiguo español: análisis de su estructura* (Kassel: Edition Reichenberger, 1983), p. 16-17.

3. VILA BARTROLÍ, F.: *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera* (Barcelona: Librería y Tipografía Católica Pontificia, 1923), p. 202-203.

4. RUBIO Y BORRÁS, Manuel: *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera* (Barcelona: Librería Verdager, 1915), I, p. 206-209.

Vista aèria de la Universitat, abans de restaurar les torres.

Façana exterior de la Universitat, abans de l'any 1936.

tres textos anàlegs,⁵ però per als altres textos calia permís del subdelegat del Superintendent d'Impremtes, que des del 1750 era Dionisio Cerdán y Landa, ministre de l'Audiència.

Joan Miquel de Portell presidia l'Ajuntament de Cervera i era l'únic corregidor civil al Principat, ja que per a aquest càrrec hom nomenava sempre militars. El 1751, a més de tenir una discrepància amb l'Ajuntament sobre urgències contra deutors, donà lloc a un plet en absentar-se, ja que nomenà Josep Moxó i de Borràs, regidor segon, com a substitut, en lloc de nomenar el regidor degà, Bonaventura de Montaner. Alhora li és entaulat, per primer cop a Catalunya, un judici de residència.

La figura del murcià Manuel Muñoz y Guil —bisbe de Vic des del 1744 fins a la seva mort el 30 de setembre del 1751 i, abans, canonge i professor del Seminari d'Alcalá d'Henares—, destaca per la fundació del Seminari. Per a la construcció del nou edifici i la manutenció d'alumnes i professors desplega una gran activitat i obtingué del rei diverses rendes; a més a més, posà tributs a les parròquies principals. La carta del 14 de maig del 1751 de l'Audiència al corregidor de Vic —reiterant les reials cèdules del 1717 i el 1722 i la reial provisió del 1746, que prohibien els estudis superiors de filosofia i teologia fora de la Universitat de Cervera—, és una prova dels resultats obtinguts. Aquesta carta era similar a les dirigides als corregidors de Barcelona, Vilafranca, Girona, Lleida i Puigcerdà i clarament motivada per l'ensenyament del Seminari, que, segons la carta, tenia ja seixanta alumnes.

I I I

Finestres, al seu epistolari, descriu la vida universitària de manera viva i directa i ens dóna unes indicacions ben significatives sobre l'ambient que s'hi respirava. L'empresonament de l'estudiant Pedrós pel corregidor, els primers dies del 1748, el seu lliurament al tribunal acadèmic i, posteriorment, el trasllat de la causa al Consell desencadenaren una polèmica de grans proporcions.

Finestres escriu a Ignasi de Dou i Solà, el 10 de gener: «De açò te parlarà lo Sr. Regent, en que no ha intervingut son germà lo Sr. Cancellier, puix fins a tenir lo pres en poder del vice-can-

5. RUBIO Y BORRÁS, Manuel: *idem*, p. 181-183, 191-192.

celler no se li ha dit cosa, per a no exasperarli, y perquè ell ab sa demasiada animositat no ho llansàs a rodar, com altras cosas». ⁶ Vila Bartolí ens el retrata com un defensor acèrrim del fur acadèmic, enèrgic, valent i de temperament altiu. ⁷

El 2 de maig li explica la situació del cas: «Aquí se està imprimint un manifest de la innocència del estudiant pres, y sentència de nostre jutge, que, després de absòldrer dels càrrechs, lo condemna a que sia entregat al corregidor per a que aplique al destino que disposarà lo rey; y també la apellació que ha fet lo reo». ⁸

L'assumpte és traslladat al Consell, però l'estudiant no és lliurat al corregidor fins al cap d'un temps; s'encreuen apellacions, ordres i rèpliques, i, el 28 de maig, Finestres comenta també a Dou: «Lo partit dels thomistas o anti-jesuitas, uno verbo del corregidor, ha quedat aterrât. Tot és conciliàbulos, en què se machinan expedients per a sas ideas. Veurem què farà lo corregidor aquest dijous, perquè 5 semmanas ha que sempre després del correu ha fet alguna intentona y mogut bulla». ⁹

L'11 d'agost Finestres fa un resum general de la situació al seu amic Mayans: «Està la Universitat dividida en dos facciones: una que tiene por caudillo al corregidor de esta ciudad contra el cancelario; otra que no siendo contra el cancelario, tiene la mira al bien y al honor de la Universidad. Los motivos de unirse al corregidor varios académicos son la esperanza de ascensos y conveniencias fundadas en el favor que éste les promete, como a primo del Sr. Güell; el odio mortal contra los jesuitas, a quienes tratava el cancelario de dos años a esta parte; y la loca pasión a la escuela thomista; y aun en algunos la idea de sacar la Universidad de este lugar». ¹⁰

Després dels desacords per les despeses de les exèquies de Felip V i de la proclamació de Ferran VI, el cas de l'estudiant Pedrós ve a ser un element més en l'enfrontament continu, exposat ben clarament per Finestres, del canceller Alòs, germà del marquès de Puerto Nuevo, regent de l'Audiència, i del marquès d'Alòs, regidor perpetu de Barcelona, amb Bonaventura Güell,

6. FINESTRES, Josep: *Epistolari: suplement* (Barcelona: Edit. Balmes, 1969), p. 116.

7. VILA BARTOLÍ, F.: *idem*, p. 167.

8. FINESTRES, Josep: *idem*, p. 122-123.

9. FINESTRES, Josep: *idem*, p. 125.

10. FINESTRES, Josep: *Epistolari* (Barcelona: Biblioteca Balmes, 1933), I p. 389-391.

protector de la Universitat a Madrid i representat a Cervera pel seu cosí, els quals sostener a la Cort una lluita d'influències. El 1748 els resultats foren el bandejament del canceller per uns mesos i la dimissió forçada de Güell. El 1751, si fa no fa, la situació era la mateixa.

I V

Sembla que és lògic de suposar, amb tot el que hem dit, d'una banda, que els elements rectors de la Universitat, especialment els jesuïtes, no es molestaren pas gaire per la impressió d'uns escrits contraris a un competidor en l'ensenyament i a una autoritat que els era adversa i, per l'altra, que segurament devien ser els afectats els qui denunciaren el cas a l'Audiència.

En l'acord ordinari del 7 d'octubre del 1751, fou vista la carta del Consell que venia a respondre a la representació del fiscal, del 28 d'agost, exposant aquests fets que contravenien manifestament a la normativitat vigent en una matèria que era competència de l'Audiència.

Cal no estranyar-se del to dur i fort del document, ja que respon a uns trets típics de l'administració borbònica com són l'intervencionisme restrictiu, la minuciositat i el centralisme autoritari. Aquesta política, aplicada per Curiel a la impremta, i la concessió de privilegis d'impressió són algunes de les causes de l'estancament de l'activitat impressora.

Com a consideració final crec que no ens trobem pas davant la repetició de normes per incompliment de disposicions anteriors, ni es tracta tampoc de l'habitual disputa de la Universitat de Cervera amb altres grups i institucions en defensa dels privilegis, atribucions i interessos propis en matèria d'ensenyament, titulació, rendes, impremta, etc., sinó que és precisament l'abús d'un dels privilegis, considerat a la carta «raíz y manantial de discordias», allò que es converteix en una infracció de la normativitat vigent i que constitueix la clau de la qüestió en un conflicte de poder entre l'autoritat local del corregidor i la universitària del canceller, en la rivalitat ideològica entre tomistes i jesuïtes, i en la lluita pel control de l'ensenyament.

A P È N D I X

Índex dels registres referents a aquest tema

ACA, AP r. 382, f. 38r v

Carta del Consejo de 1 de mayo de 1751 sobre la representación del licenciado D. Miguel García Galiano, juez comisionado en la toma de residencia en la ciudad de Cervera, tocante a la comparecencia del corregidor residenciado.

ACA, AP r. 471, f. 31r-32r

Consulta a S. E. de 4 de febrero de 1751 sobre la carta de D. Buenaventura de Montaner regidor decano de la ciudad de Cervera en que se quexa de aquel corregidor porque al tiempo de su partensa para esta capital dexó el mando a cargo del regidor inmediato a él

f. 46v-47v

Consulta a S. E. de 18 de febrero de 1751 sobre las representaciones del corregidor de Cervera y de D. Joseph Moxó y de Borrás regidor segundo de aquella ciudad en pretensión que subcista la elección hecha por dicho corregidor en dicho regidor segundo para que durante su ausencia mande aquel corregimiento y no en el regidor decano por los motivos que expresan

f. 65r-66r

Consulta a S. E. de 27 de febrero de 1751 sobre la representación del ayuntamiento y corregidor interino de Cervera en asunto a la comisión con que ha llegado a aquella ciudad D. Miguel García a residenciar a D. Juan Miguel Portell corregidor que fue de ella y otros oficiales del ayuntamiento.

ACA, AP r. 472, f. 114v-122v

Consulta al Rey y a S. E. de 10 de septiembre de 1751 sobre la representación de D. Miguel García Galiano juez comisionado en la toma de residencia de la ciudad de Cervera en asunto a la comparecencia del corregidor residenciado de ella.

ACA, AP r. 493, f. 124r-128v

R. Provisión del Consejo de 23 de abril de 1750 en que S. M. nombra por Juez subdelegado para el conocimiento de las causas de

denunciación de libros e imprentas de la Universidad de Cervera a D. Dionisio Cerdán y Landa, ministro de esta R. Audiencia.

ACA, AP r. 547, f. 20v-21r

Papel de S. E. de 25 de febrero de 1751 sobre la representación del ayuntamiento de Cervera en que da cuenta de haver llegado allí el licenciado D. Miguel García de Galiano con la comisión de tomar residencia a D. Miguel de Portell corregidor que fue de dicha ciudad, y demás oficiales del mismo ayuntamiento.

f. 50r v

Papel de S. E. de 7 de mayo de 1751 sobre la carta del Consejo y representación que incluye de D. Miguel García Galiano juez comisionado en la toma de residencia en la ciudad de Cervera, tocante a la comparecencia del corregidor residenciado de ella.

f. 123v-124r

Papel de S. E. de 8 de octubre de 1751 en que se remite a la Audiencia una carta acordada que prescribe lo resuelto por el Consejo tocante a las impresiones, que podrá executar la Universidad de Cervera, con licencia de su Cancelario, sin contravenir al R. Decreto de 12 de diciembre de 1749.

ACA, AP r. 507

f. 40r v	Acuerdo ordinario de 4 de febrero.
f. 57r	Acuerdo extraordinario de 27 de febrero.
f. 136r v	Acuerdo ordinario de 10 de mayo.
f. 261v-262r	Acuerdo ordinario de 27 de septiembre.
f. 268v-269r	Acuerdo ordinario de 7 octubre.

Carta acordada del Consell

Excelentísimo Señor

D. Antonio de Espinosa fiscal de essa Audiencia en representación de 28 de agosto [f. 197r] / próximo expuso al Consejo que sin embargo de que por reales órdenes publicadas en essa capital, y principado, estaba prohibida la impresión de qualesquier manifiestos, o papeles sueltos, sin preceder la licencia de la Audiencia, se experimentaba una total contravención, a causa de que los autores, que no se atrevían a dar la cara, se iban por lo regular a los impressores de la Universidad de Cervera, quienes con el abrigo del fuero académico los imprimían con facilidad, y sin reparo alguno, como entre otros exemplares citó el fiscal haver sucedido con un papel en que se satirizaba a el corregidor de la misma ciudad D. Juan Miguel Portell y ahora recientemente con dos en que se calumniaba gravemente la conducta [f. 197v] / del reverendo obispo de Vich en la erección de un nuevo seminario eclesiástico por lo qual, y ser este abuso en notorio desobedecimiento de dichas reales órdenes y tan perjudicial como raíz y manantial de discordias, y de los demás graves inconvenientes que de suyo se dexaban reconocer, le había parecido justo ponerlo en noticia del Consejo para que se sirviese tomar la providencia conveniente; en cuya vista ha sido servido declarar que las impresiones de actos, ejercicios literarios, informes para cáthedras, y relaciones de

méritos de los individuos de dicha Universidad, no están comprehendidas en el R. Decreto de 12 de deziembre de 1749, y que en su consecuencia se podrán hacer conforme a la práctica y costumbre seguida en ella de que se impriman por el orden, requisitos y licencia del Cancelario como hasta [f. 198r] / ahora se ha executado, quedando éste responsable de las que diere, y el Secretario de la Universidad a las certificaciones de títulos y exercicios literarios que suscribiere, y que para las demás cosas que se imprimieren que no fuesse desta classe se observen las resoluciones de S. M.; y para que V. E. lo haga presente en el Acuerdo, y por él, se cele su cumplimiento, se lo prevengo de orden del Consejo, de cuyo recibo se servirá darme aviso para ponerlo en su noticia.

Dios guarde a V. E. muchos años. Madrid y octubre 2 de 1751.

D. JUAN DE PEÑUELAS

Excelentísimo Señor Marqués de la Mina.

[Hi ha una nota al marge, al començament, que diu:] El papel de S. E. se hallará registrado en el libro 4.º de villetes, f. 123.